

A fából faragott királyfi. Bartók Béla táncjátékának szövege. Gróf Bánffy Miklós rajzaival. Bp., 1917. Operaház. (Kner ny, Gyoma). 40 p.

A Kékszakállú herceg vára és A fából faragott királyfi 1918. május 24-i előadásának plakátja

Oláh Gusztáv díszletterve a budapesti Operaház 1935-ös előadásához

Varga Máttyás díszletterve A fából faragott királyfi előadásához (Kolozsvári Nemzeti Színház, 1943)

Simon Annamária

FABÁB A SZÍNPADON

A FÁBÓL FARAGOTT KIRÁLYFI LEGFONTOSABB SZÍNPADI ÉS BÁBSZÍNPADI ELŐADÁSAI

A *fából faragott királyfi* című egyfelvonásos táncjáték Bartók Béla második színpadi műve – A *kékszakállú herceg vára*¹ című egyfelvonásos opera után és A *csodálatos mandarin*² előtt – az 1914–1916 közötti időszakban készült. Bartók A *kékszakállú herceg vára* kezdeti kudarca után évekig nem komponál, alkotói válságát A *fából faragott királyfi* oldja csak fel. Bartók saját bevallása szerint a Fabában a művész tökéletes alkotását szimbolizálja, amely után alkotója kifosztva és üresen marad: „Arra a gyakori mély művésztragédiára gondoltam, amikor az alkotás riválisa lesz az alkotónak és arra a fájdalmas dicsőségre, amikor az asszonynak jobban tetszik a vers a költőnél, a kép a festőnél.”³ A zene ezt nagyon szépen kifejezi; a Fabáb zenei témája a királyfi témájának „torz” változata lesz. A bábu, a gép témája, mely önálló életre kel, divatos volt a múlt század elején, pl. Sztravinszkij meseoperájában, A *csalogányban* szintén egy felhúzható műmadár lesz riválisa egy igazinak.⁴ A *fából faragott királyfi* bemutatóját 1917. május 12-én a Magyar Királyi Operában tartották, előtte többször elhalasztották, senki sem akarta vezényelni

a mű előadhatatlanságára hivatkozva. Egyedül Egisto Tango vállalta el a színpadra állítást, Bánffy Miklós díszleteivel és Balázs Béla rendezésében. A koreográfiát Zöbisch Ottó és Brada Ede készítette.⁵ Megcáfolta negatív híré: óriási siker lett!

A mű táncjáték, Balázs Béla szövegére készült. Balázs több bábjátékot is írt, ebben a darabban a zenei nyelv és a színpadi formanyelv látszólag tökéletes harmóniát teremt. A *fából faragott királyfi* még 1912-ben jelent meg a Nyugatban, és az író visszaemlékezése szerint az új szövegkönyv elkészítésére maga Bartók kérte. A zeneszerző mindenesetre 1914 áprilisában kezdte a táncjátékot komponálni. A történet népmesészerű, egyszerre különös, romantikus és álomszerű, de figurái szimbolikusak: az emberek közötti érzelmi kapcsolatokat és küzdelmeket mutatják meg. A zene jóval erősebb és vadabb, túllép a népmesészerű témán. A táncjáték magán hordoz wagneri romantikus jegyeket, ám felfedezhető a magyar népdalok világa is. A zenéből zenekari szvit is készült, ami 1931-ben hangzott fel először Budapesten.

A történet szerint reggel a Királykisasszony kijön a várából, a szomszéd várból a Királyfi jön elő, paláttal

1 A *kékszakállú herceg vára* Bartók Béla egyetlen, egyfelvonásos operája, Balázs Béla szövegkönyvével. Balázs 1910-ben írta meg azonos című misztériumjátékát, amelynek történelmi alapja is volt. Kékszakáll – Gilles de Retz, Gilles de Rais vagy Gilles de Laval néven – valóban élt, 1440-ben halála ítélték Franciaországban. Balázs egy magyar népballada hőseként jeleníti meg a szereplőt, amit hangsúlyoz Bartók akkoriban feléledt érdeklődése a magyar népzene iránt. Az operát Bartók 1911-ben komponálta, de bemutatóját előadhatatlanságra hivatkozva elutasították, így csak hét évvel később, 1918-ban volt a premierje az Operaházban. A vegyes fogadtatást követően az opera csak az 1938-as felújításon ért el átütő sikert.

2 A *csodálatos mandarin* balettzene, amit a szerző csak „egyfelvonásos pantomimnak” nevezett, Lengyel Menyhért egyik történetét dolgozta fel. A történet rendkívül nyers, de Bartókot a benne rejlő humánus megtalálása foglalkoztatta: a nagyvárosi lét, a mindennapi élet által elnyomott emberi lélek szenvedése és e szenvedés megváltása, amely csak a szerelemben lehetséges. A komponálást 1918-ban kezdte meg Bartók és bár 1919 májusára befejezte a művet, a hangszerezéssel csak 1924-re végzett.

3 Kovács Sándor: *Bartók Béla*. Bp., 1995. Mágus Kiadó, 34.

4 A mű előfutárának tekinthető Carlo Collodi *A bábu története (Pinokkió kalandjai)* c. könyve, melyet 1881-től folytatásokban közölt egy olasz gyermekújság.

5 Szereplők: Királykisasszony: Nirschy Emília. Királyfi: Pallai Anna. Tündér: Harmat Boriska. Fabáb: Brada Ede.

Bartók Béla:
A fából faragott királyfi.
Balázs Béla szövegét
átdolgozta: Szilágyi Dezső,
Tervező: Bródy Vera,
Rendező: Szőnyi Kató.
Állami Bábszínház, 1965

A fából faragott királyfi.
R: Eck Imre, Pécsi Balett, 1964

A fából faragott királyfi.
R: Kós Lajos. Bóbita
Bábszínház, 1981

és koronával. Szeretné megismerni a Lányt, de a Tündér visszaparancsolja a Királykisasszonyt a várba. A Királyfi megpillantja a kissé hiú leányt, és szerelmes lesz belé. Milyen áldozattal járhat egy szerelem? Mit kell érte tenni? Ez adja a mű alapkonfliktusát.

A Tündér parancsára a fellázadó természet (erdő és vizek) nem engedi, hogy a Királyfi a Királykisasszonyhoz jusson. A Királyfi mégis szerencsésen jut át az öntudatra ébredő erdő és a medréből kilépő patak képezte akadályon, és újból találkozhat a leánnyal. Bábot készít, ráaggatja királyi palástját, koronáját és hajával díszíti, ezzel kicsalogatja a Királykisasszonyt várából, akinek megtetszik az ifjú és annak koronája. A Tündér most szövetségese lesz a Királyfinak, hiszen általa kel életre az élettelen fadarab.

A Királykisasszony az igazi Királyfit figyelemre se méltatja, csak a Tündér által meglevevített koronás bábbal táncol. A bánatos Királyfi a természetben nyer vigasztalást. A Tündér virágpalástot, virágkoronát ad neki. Az erdő királyaként visszatérő ifjút a Királykisasszony most szívesen fogadná, annál is inkább, minthogy a Fakirályfi egyre nehezkesebben mozog, végül újból élettelen fadarabbá válik.

Az igazi Királyfi elfordul a Királykisasszonytól, akinek ezután az erdő is útját állja. A Királykisasszony pedig nem képes áthatolni a fák sűrűjén. Kétségbeesés és szégyen vegyül érzéseiben; eldobja királyi ékességeit, és levágja haját. A Királyfi ekkor magához vonja, és együtt elindulnak, miközben körülöttük elcsendesedik a természet.⁶

Legfontosabb előadások

A darabot a bemutatót követően többször színre vitték az Operában, 1935 januárjában Jan Ciepliński lengyel balettmester expresszionista előadást akart készíteni belőle. A címszereplő táncain kívül báb-játékszerűvé tette az egész koreográfiát, de így el-sikkadt az élő ember és a bábember ellentéte.

Bemutatták még az Operában Harangozó Gyula koreográfiájával 1939-ben, Ferencsik János vezényletével. A darabot Kolozsváron 1944. február 4-én a Nemzeti Színházban vitték színre. A díszletterveket a fiatal, de nagyon igényes Varga Mátyás készítette, Vaszy Viktor vezényelt, Harangozó Gyula itt először táncolja a Fabáb szerepét Bartos Irénnel.⁷ 1952-ben Budapesten Vashegyi Ernő viszi színre. 1958-ban ismét felújította Harangozó az Operában, majd 1961. április 9-én a Szegedi Nemzeti Színház is bemutatta az újabb verziót. A Pécsi Balett is műsorra tűzte az előadást, 1964. július 25-én Eck Imre rendezésében a Szegedi Szabadtéri Játékokon került színre.

Bartók halálának 25. évfordulójára (1970) Seregi László állította színpadra (Seregi pályafutása alatt még kétszer vitte színre), megváltoztatva a Fabábu addigi hagyományos, szögletes marionettszerű mozgását, melyet dinamizmus és rugalmas karakter váltott fel. Balázs Béla is átdolgozza a szöveget: a Fabáb szadistább figura lett, a Királykisasszonyt jobban meggyötörte a Fabábbal, és a Tündér alakja is aktívabb és következetesebb szerepet kapott. A Fabáb agresszív hős lett, aki „*letiporja és otthagya a Királykisasszonyt. A Fabáb a gépszerűség helyett a durva szexualitást reprezentálja*”⁸ ebben az előadásban.

A táncműre az évek során készített még koreográfiát Milloss Aurél, Dózsa Imre, Keveházi Gábor és Román Sándor is.

Táncszínpadról a bábszínpadra

Bartók művének már a címe is figyelemfelkeltő bábos szempontból. A *fából faragott királyfi* mese-szerű történetet sugall, számos nehézséggel. Hogyan ábrázolunk táncszínpadon egy faragott bábót? És hogyan egy bábszínpadon? Tudja-e a báb, mint műfaj sajátos eszköztárával új pozícióba

6 Bartók három fő szakaszra tagolja ezt a történetet: Az első rész a Királykisasszony és a Fabáb táncának befejezéséig terjed. A második, amely az elsőnél jóval nyugodtabb, tipikusan középtétel jellegű, és a Fabáb újbóli megjelenéséig tart.

A harmadik rész tulajdonképpen megismétlése az elsőnek, de az első rész tagozódásának fordított sorrendjével, amit a szöveg természetesen úgy megkövetel.

7 Darvas Nagy Adrienne: *A mesebeli szentmadár. Képek a kolozsvári hivatásos magyar színházi 200 éves történetéből*. Héttorony Könyvkiadó–Kolozsvári Állami Magyar Színház, 1992. 160–161.

8 *Ballettek könyve*. Bp., 1980. Gondolat Kiadó, 362.

hozni a fabáb ábrázolását? Az elkészült bábelőadások alap gondolata ugyanaz: az életre kelt bábfigura, amely önállóítja magát mozgatójától és egy önálló emberi sorsot teljesít be, függetleníti magát mozgatójától és mindenkitől. A dilemmát már A *mai magyar bábszínház*⁹ című könyvben is olvashatjuk. A darab első magyarországi hivatalos bábszínházi bemutatója az Állami Bábszínházban volt, 1965. április 3-án, Szőnyi Kató rendezésében.¹⁰ A '60-as évektől a Bábszínház igyekszik új irányba nyitni, a zenés bábszínház megteremtésével nem az opera énekeseit akarják a színpadra hozni és utánozni. Az új irány „zenei műveket fordít át teljes egészében dramatikussá látványossággá a maga új eszközeivel.”¹¹ Ebben az évben a Bábszínház egy másik fabábdarabot is bemutatott, Sztravinszkij *Petruskáját*.¹² A dilemma akkor is adott volt: el lehet-e bábokkal játszani egy fadarabot? A balett-színpadon képes egy táncos átalakulni mozgásával, táncával egy bábbá, hogyan tudja ezt a bábszínház megvalósítani? Alakíthat-e egy báb embert, amikor maga is báb? Kós Lajos, az 1981-es pécsi Bóbita Bábszínház A fából faragott királyfi rendezője így ír a dilemmáról: „Tanulmányaim során mindig azt hallottam, hogy a legbábosabb zene Bartók: A fából faragott királyfi című művének fabáb tánca [...] mindig arra gondoltam, hogyan lehetne azt bábbal megoldani.”¹³ A rendező szerint a szövegíró (Balázs Béla) nem volt szerencsés választás, felhívja a figyelmet a kép és a zene közötti ellentmondásra: a történet szövege erősen szimbolikus képeket használ, a zene viszont sokkal nyersebb annál, amit látunk, láthattunk eddig.

Visszatérve az Állami Bábszínház előadására, a rész anyagfelhasználással kialakított bábok nagy erővel hatnak, és egységes stílust hoznak létre a színpadon. A zene új távlatokat ad a színpadi kifejezésnek és fordítva is: a színpadi kifejezés új értelmet ad a zenei motivációnak, ahogy Ispánki János¹⁴ is megjegyzi cikkében. A Film Színház Muzsika a „legemlékezetesebb színházi produkciónak” tartja 1965. júniusi számában.¹⁵ A darab bábos érdekessége, hogy a vajang bábokat néhol öten is mozgatják, a Fabáb képes teljesen szétesni, és összesen hét különböző darabot készítettek el belőle. A Tündér teste csak egy hosszú fátyol egy ezüst gömbfejjel. Szerepe ellentmondásos, mégis átszövi a történetet, egyszerre védelmezi a Királylányt a Királyfi ellen, majd a Fabáb életre keltésével már a Királyfi oldalára áll.

A *fából faragott királyfi* szereplői épp azért bábszerűek, mert nem rendelkeznek lélektani motivációkkal, jellemfejlődésük hiányzik, csak egy-egy emberi vonással vannak felruházva. A Fabáb, amely funkciója szerint is báb, egyfajta totem, külső erők hatására, először a Királyfi, majd a Tündér segítségével kel csak életre. Ez már alapkonceptiója lehet egy bábelőadásnak, elmélyítve az önálló életre kelt báb problematikáját. Az Állami Bábszínház előadásában fontos szerepet játszanak a színes emberi kezek játékai, amelyek felzsinórozzák és életre keltik a Fabábot, – ők a Tündér teremtő segítői. A látvány megteremt a mozgató erők és a mozgatott alakok világát, a legfontosabb lesz az igazi és a fa királyfi közötti különbség megmutatása. A Fabáb totemszerűsége mellett is egyfajta tükör, egy eltorzult

9 A *mai magyar bábszínház*. Szerk.: Szilágyi Dezső. Bp., 1978. Corvina Kiadó

10 Bábszínházra alkalmazta: Szilágyi Dezső. Báb-és díszlettervező: Bródy Vera. Szereplők: B. Kiss István (Királyfi), Havas Gertrud (Tündér), Szakály Márta (Királykisasszony), Gyurkó Henrik, Elekes Pál, Háray Ferenc, Óhidy Lehel, Urbán Gyula.

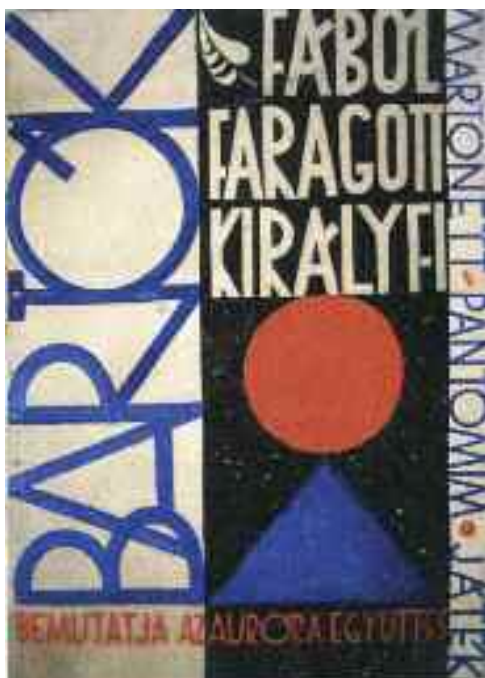
11 Balogh Géza: A *bábjáték Magyarországon. A Mesebarlangtól a Budapest Bábszínházig*. Bp., 2010. Vince Kiadó, 105.

12 A burleszk balett az 1830-as években játszódik Pétervárott a farsangi vásár idején. A bábos mutatványosbódéjában három bábót mozgat: a csúf, de érzékeny szívű Petruskát, akinek szerelmét a Balerina nem viszonozza és a szerencsén Mórt, aki gonosz, de szerencsésebb külseje miatt elnyeri a Balerina kezét. Petruska dühös, megbántva érzi magát, ezért párbajra hívja a Mórt, aki megöli Petruskát egy handzsárral. A halott szelleme feltámad, a bábszínház fölé emelkedik, amikor leszáll az éj. A Sarlatánnal való párbajja Petruska teljes megsemmisüléséhez vezet. A darab első bemutatója 1911-ben volt.

13 Kós Lajos: *A Bóbita. A pécsi bábgyűttes története*. Pécs, 1993. Pannónia Könyvek, 80.

14 Ispánki János: *A fából faragott és Petruska*. Élet és irodalom, 1965. 04. 17.

15 *Film Színház Muzsika*, 1965. június 25. IX. évfolyam, 26. szám.

Fából faragott királyfi. R. Vizvári László, T. Koós Iván. Aurora-Astra Bábegyüttes, 1956

Seregi-Bartók: A fából faragott királyfi. Sz. Kékesi Mária. Magyar Állami Operaház, 1970. Fotó: Eifert János

Bartók-Harangozó: A fából faragott királyfi, 1958. Perlusz Sándor a Fabáb szerepében

Balettmesék – Bartók:
A fából faragott királyfi.
Koreográfus: Juronics Tamás
A Szegedi Kortárs Balett és
a Nemzeti Táncszínház közös
produkciója, 2012.
Fotó: Róde Gábor

Bartók: *A fából faragott királyfi.*
R: Szabó Attila.
Miskolci Csodamalom
Bábszínház, 2015

világ látszódik meg benne. Alakja a szemfényvesztéstől démonivá válik, mindaddig tart hamis tündöklése, amíg szét nem esik. Ekkor ismét helyre áll a rend, a Királylányt szembe kell néznie a valósággal, az igazi, hús-vér Királyfival.

A Királylányt le kell tennie koronáját, meg kell szüntetnie eddigi identitását, és a Királyfi elé kell járulnia. A finálé rezignált, keserű. A koronás pár a színpad közepén egymást támogatón átölelve megfordul, és elindul a színpad belseje, a sötét jövő felé.

További előadások bábszínpadon

A balett-műfaj magába sűrítette a zene erőteljes energiáját és mozgáskarakterekben való gazdagságát, a mű főszereplője az eredeti műalkotásban is a bábfigura.

Már említettük az első hivatalos előadást, de valójában elsőként az amatőr Aurora-Astra Bábegyüttes mutatta be *A fából faragott királyfit* a bábszínpadon két alkalommal, 1956.09.22-én és 1958.09.14-én. A terveket Koós Iván készítette, a darabot Balogh Beatrix rendezte. Az együttesről készült könyvben¹⁶ a társulat vezetője, Vízvári László szerint az együttes hírnevét tulajdonképpen ez a darab alapozta meg, kirobbanó sikere volt. „A színpadon a bábok mellett élő szereplők is voltak. Az erdő, mellyel a királyfinak küzdenie kellett, élő emberekből állt. Deréktől lefelé, csak a fatörzseknek kiképzett lábak látszódtak a kis színpadon. A víz: színpad előtt guggoló lányok fejük fölött hullámoztatták villózó kék fényben a fehér tüllanyagot. Ekkor jöttem rá, hogy [...] a bábjáték a lehetetlenségek művészeté.”¹⁷ Miután a társulat megkapta a Nemzeti Szalon épületét, még egyszer felújították az előadást. Ekkor Haydn báboperájával, a *Philemon és Baucisszal* együtt játszották, ez utóbbit színes árnyjátékként. A zenét először Simándi Béla, majd Keönch Boldizsár játszotta zongorán.

A színpad elején két erkély is szerepelt, itt látta meg a Királyfi a Királylányt. Vajang bábokat is használtak, de sok báb marionett volt, amelyeket hídról, két méter magasról mozgattak. A középkori vásári marionett-játékosoknak volt egy mutatványuk: a halál, aki táncol, majd csontjaira hullik. Ez izgatta Vízvárit, aki a szétesést beépítette a faragott báb, a „fakír” szerkezetébe: a figura széthullott darabjai tovább ugrándoztak a színpadon. A színpad szögvasból készült, Nemoda László készítette, középen a híd szétnyitható volt.

Fontos előadás volt a pécsi Bóbita Bábszínház már említett 1981-es előadása,¹⁸ ahol a Tündér központi, tevékeny, irányító szerepbe kerül, marionett bábként tűnik fel a színpadon. A két szerelmes biedermeier porcelánbáb stílusában készült el, a díszletek pedig a naiv művészet dekoratív-grafika modorában. Hozzá képest erősen kontrasztos és kilóg az előadásból a Fabáb lopótök fejével, ágakból összeállított testével. Ahogy Fodor Lajos megjegyzi kritikájában: „a mozgások folyamata nem tudja kitölteni a zenei cselekmény legfontosabb járatait.”¹⁹ Igaz, jól működik a Tündér világot átfogóvá terebélyesedő alakja, de a három másik főszereplő kevésbé ér el célzott hatást.

Új utakon

Balázs szöveggönyvét felhasználva a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház 1983. december 7-én, majd egy év múlva 1984. november 29-én mutatja be a darabot. A színpad mesejátékként határozza meg a darab műfaját. Rendezője Ruszt József.²⁰

Jó ideig nem csendült fel új feldolgozásként Bartók balett-zenéje, mígnem 2012. március 25-én Juronics Tamás koreográfiájával a Szegedi Kortárs Balett²¹ műsorára tűzte a MüPában megrendezett Bartók- és Sztravinszkij-est keretében, Sztravinszkij *Orfeusza* mellett.

16 *Hajnaltól a csillagokig. Az Aurora-Astra bábegyüttes története 1954-től napjainkig.* Bp., 2013.

17 U.o.36–37.

18 Bemutató:1981. július 13. A bábokat, díszleteket készítette: Harmat Mária, Tresz Zsuzsa, Eiter István. Tervezte, rendezte: Kós Lajos.

19 Fodor Lajos: *Fából faragva. Esti Hírlap*, 1981.1706. szám.

20 Főbb szerepekben: Tündér: Szalma Tamás. Királyfi: Nemcsák Károly. Királylány: Fekete Gizi. Fából faragott: Vass Péter.

21 Előadja a Szegedi Kortárs Balett és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar Bartók Béla születésnapján, bemutató 2012.03.25.

Vezényel: Kocsis Zoltán. Koreográfus: Juronics Tamás. Díszlet, jelmez: Bianca Imelda Jeremias. Fény: Stadler Ferenc. Film: Zengo.

Koprodukciós partner: a Nemzeti Táncszínházzal közös bemutató. Helyszín: Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem.

Bartók: *A fából faragott királyfi*. Koreográfus: Frenák Pál. Magyar Nemzeti Balett – Frenák Pál Társulat. Magyar Állami Operaház, 2017. Fotó: Mészáros Csaba

Bartók: *A fából faragott királyfi*. Koreográfus: Frenák Pál. Magyar Nemzeti Balett – Frenák Pál Társulat. Magyar Állami Operaház, 2017. Fotó: Mészáros Csaba

Az előadás különlegessége, hogy Kocsis Zoltán vezényelte a zenekart, így némileg mást hallhattak a Bartókot kedvelők, mint eddig. Sokáig a Ferencsik János által vezényelt zenemű „volt forgalomban”, amely némileg átalakult az eredeti partitúrához képest. Ez számos ponton félrevitte az értelmezést. Ahogy Kolozsi László cikkében²² megemlíti, a karmester és a koreográfus ritka összhangja született meg ezen az estén: „*Juronics a csak zenében kimondott, a szövegben, a történetben meg sem jelenő tartalmakat jelenítette meg, érzékenyen és figyelmesen illusztrálva a muzsikát, meghallva benne egészen finom árnyalatokat is. Ugyanúgy egyensúlyban tartotta a Bartók-mű előadását, mint Kocsis. Felmutatta a párhuzamokat, a tükröződéseket és a szimmetriát.*” *A fából faragott királyfi* ebben az olvasatban is brutális mű, rendkívül szenvedélyes,

melynek lényege, hogy a Királyfinak egyre nehezebb próbákat kell kiállnia, hogy kiérdemelje a fából faragott bábjaért epedő Királylány szívét. A fából faragott fiú (Finta Gergely) csupa csillogó flitterben, fehér kosztümben jelenik meg, amely az ürességet jelképezi. A történet mindkét főszereplő beavatási történetévé válik, „flitteres Bildungsroman.” Érdekes próbálkozás a tánc és a bábszínház ötvöztetésére a miskolci *A fából faragott királyfi*. Az előadás 2015-ben a Miskolci Operafesztivál felkérésére készült a Csodamalom Bábszínház égisze alatt, de szakközépiskolás táncosok közreműködésével.²³ Egyetlen életnagyságú báb volt benne, négyen mozgatták, a bábót Korecz Károly készítette. A darab nem került be a bábszínház repertoárjába, de bronz minősítést kapott egy diákszínházi fesztiválon. Az előadás egyszerre követi a táncdramaturgia és

22 Kolozsi László: Fényből faragott képek. <http://www.revizoronline.com/article.php?id=3934>. Letöltés ideje: 2017. 07.12.

23 Rendező: Szabó Attila. Koreográfus: Marschalkó Edit. Díszlet, jelmez: B. Juhász Ildikó. Bábtervező és kivitelező: Korecz Károly. Közreműködik: a Miskolci Szimfonikus Zenekar. Vezényel: Gál Tamás.

a bábjáték történetmesélésének szabályait, felhasználva a pantomim kifejezőeszközeit is. A faragott királyfi szereplőként a valódi Királyfi alteregója; az előadásban – eltérve a színpadi konvenciótól – nem hús-vér figura, hanem túldimenzionált báb, valóságos gölem, maga a férfi őserő. Az előadás csak a Fabábot használta bábként, lehetőséget teremtve a különállóság hangsúlyozására. A legősbibb mítoszaink egyike az alkotó és az általa létrejövő mű viszonya, hogy miként válik függetlenné a teremtmény és kezd önálló életbe. Ez természetesen itt is központi kérdés. Az alkotó, a Királyfi háttérben marad a Fabáb mögött, ahogy a bábjátékos is visszahúzódik a bábszínházban teremtményei mögé. A rendezői koncepció szerint a bábót együtt keltik életre, majd hagyják magára, mint egy ócska kelleket – mindez sokkal elementárisabb erővel hat, mint egy fának beöltöztetett balett-táncos szögletes mozgással. Az előadást árnyjáték és egy nagyzenekar is kíséri.

A legutolsó előadásra 2017 májusában került sor, a darab bemutatásának 100. évfordulója alkalmából. *Fából faragott 100* néven ünnepi estét tartottak, ahol nemcsak a Seregi László-díjakat adták át, de összefoglalták az eddigi előadásokat is. A *fából faragott királyfi* három egyfelvonásost tartalmazó Bartók *TáncTriptichon* részeként többször is látható volt az Operaházban.

A magyar Nemzeti Balett Frenák Pál koreográfiájával készítette el a balettet. A fogadtatás vegyes. Ahogy Králl Csaba cikkében²⁴ írja, a rendező „*Bartókkal utazik és felejtí Balázs Bélát [...] A fából faragott királyfi zenei szerkezete, hangulati elemei, feszültség-hordozó drámaisága jelölik ki számára*

a koreográfia sarokpontjait, szekvenciáit. Bár az sem állítható teljes bizonyossággal, hogy nyomokban ne lennének utalások, ha nem is közvetlenül a történetre, de a történetből leképezhető emberi viszonyokra, szituációkra és figurákra (ahogyan például a fabáb is életre kel – pontosabban a fabábok, hiszen Frenák minden szereplőt megtöbbszöröz –, külön-külön a karok és lábak humorosan szögletes táncával)”.²⁵

Frenák a szövegkönyv újraértelmezésével ráerősít és kihasználja a szerepek rögzítettségét, a táncosok közül csak kevesen beazonosíthatók, nincsenek egyénített jelmezek, amelyek segítenének, és a köztük levő kapcsolatok is képlékenyek: bárki bárkivel felcserélhető, behelyettesíthető, amiképpen nő is táncolhatja a Fabábot.

Fából faragva

Bartók táncjátéka rendkívül izgalmas mű, amely egyaránt lehetőséget teremt a balett és a báb műfaja számára is. A Fabáb ábrázolása, kívülállóságának képi és bábos megjelenítése minden korban tartogat új utakat. Első bemutatása óta a megvalósult produkciók színpadképe, a szöveg és a zene értelmezése hosszú utat járt be. A meseszerű díszlet után eljutunk a lemeztelenített, csupasz színpadig, a hosszan, nagy gonddal készült, csillogó jelmezek után a fekete alsónadrágig és fehér kombinéig. A bábszínházon sajnálatosan kevés előadás született, igaz a Budapest Bábszínház többször felújította és napjainkban is műsoron tartja a produkciót. A darab túlságosan nagy falat lenne egy rendező számára? Aligha! A mű jócskán tartogathat még új utakat és koncepciót. Csak le kell faragni az eddigieket.

24 Králl Csaba: Sok sebből. Magyar Nemzeti Balett: Bartók TáncTriptichon / Operaház.

<http://revizoronline.com/hu/cikk/6708/magyar-nemzeti-balett-bartok-tanctriptichon-operahaz/>. Letöltve: 2017. július 12.

A fából faragott királyfi. Koreográfus: Vincze Balázs, Pécsi Balett, 2017. Fotó: Mihály László

WOODEN PUPPETS ON STAGE

The one-act pantomime ballet “The Wooden Prince” is Béla Bartók’s second work for the stage. In it, Bartók dramatizes the way the perfection of an artist’s creation leaves the artist drained and exhausted. *“I was thinking of the common, deep artistic tragedy when the work becomes a rival of its creator and how praise becomes painful when a woman likes the poem better than the poet, the picture better than the painter.”* The work is suitable for both ballet and puppet theater. The basic idea for the puppet productions is always the same: a puppet, that is brought to life who begins to move independently of his operator, ends up living out an independent human’s fate, free from the operator and all others. The most well-known puppet performances include those by the Auróra-Astra Ensemble (1956 and 1958), the Hungarian National Puppet Theater (1965 – and still in the theater’s repertoire) and that of the Bóbita Theater (1981). The author also mentions the best-known ballet performances. He concludes by suggesting that by refining the earlier approaches and concepts, the piece still holds the potential for new productions.